

TROJE SPLITSKIH DRAMSKIH PRVAKA

UDK: 792.071 : 929 (497.5 Split)
Stručni rad
Primljeno: 15. IX. 1999.

Doc. dr. ŠIMUN JURIŠIĆ
Filozofski fakultet
23000 Zadar, HR
P. Krešimira IV. 2

Iz rukopisa Splitski kazališni umjetnici (leksikon)

KATALINIĆ, BLAŽENKA kazališna glumica (Šibenik, 24. travnja 1902. - Beograd, 22. travnja 1980.). U Splitu je završila građansku školu, a dva razreda učiteljske škole u Dubrovniku. U Narodnom kazalištu za Dalmaciju u Splitu bila je od prvog do posljednjeg dana (1921.-1928.) i završila je glumačku školu koju je vodio Rade Pregarc pri tom kazalištu. U splitskom kazalištu tumačila je sporedne, ali i glavne uloge (npr. Scampolo u istoimenoj komediji D. Niccodemija, Julija u Shakespeareovoj tragediji *Romeo i Julija* i dr.). U prvoj polovici 1929. bila je voditeljica i redateljica Splitskoga kazališnog društva, koje je imalo amaterski karakter. Režirala je tri djela i tumačila glavne uloge u jednoj opereti i dvjema komedijama. Režirala je operetu F. Lehara *Cloclo* i pjevala u naslovnoj ulozi. Glumila je Annetteu u komediji *Radosti svoga doma* Ch. H. Hennequina, koju je i režirala. Režirala je komediju *Nelly Rozier* Paula Bilharda i Ch. M. Hennequina, u kojoj je predstavljala glavnu ulogu. Dvije sezone bila je članica sarajevskog kazališta (1928.-1930.). Inače je najduže glumila u Beogradu, u Narodnom pozorištu i u Jugoslavenskom dramskom pozorištu. Veliki uspjeh kod općinstva i kod kritike postigla je tumačeći glavne uloge u dvjema Begovićevim dramama. Bila je Giga u drami *Bez trećeg* (1932.) i Agneza u *Pustolovu pred vratima* (1935., režija Josipa Kulundžića). S uspjehom je tumačila glavne uloge u dramama iz svjetskog repertoara.

Lit.: [B.Katalinić i Splitsko kazališno društvo.] *Novo doba*, 30. IV. 1929. - *Još jedan uspjeh gđe Katalinić* *Jadranski dnevnik*, 9. V. 1935. - Š. Jurišić: *Iz kazališne i novinarske povijesti*. Kazališno i novinarsko iverje 1882.-1941. Split 1987.

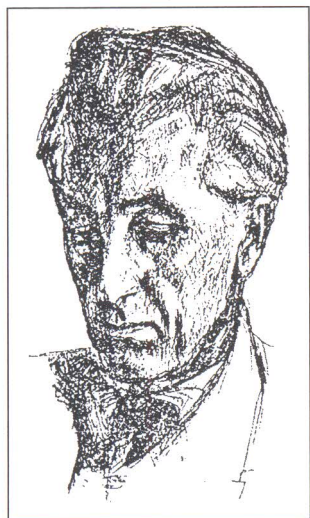
MANSVJETOVA, LIDIJA kazališna glumica i režiserka (Petrograd, 22. veljače 1896. - Split, 23. svibnja 1963.). U mnogim knjigama (npr. u Lešićevoj) i enciklopedijama (npr. u Enciklopediji Jugoslavije i u Enciklopediji Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu) nije navedena točna godina rođenja i smrti. Roditelji su joj bili operni pjevači. U Petrogradu je završila gimnaziju, studij klavira i harmonije na konzervatoriju, a godine 1911. dramsku školu Jurija Ozarovskog. Nakon rada u putujućim družinama, došla je godine 1916. u Odesu, u kazalište koje je

vodio Aleksandar Sibirjakov, s kojim će se kasnije vjenčati. Do Oktobarske revolucije tumačila je više od sto uloga, a poslije revolucije živjela je u Varni. Od godine 1918. do 1920. bila je član putujuće družine *Ruska drama* u kojoj su bili i Sibirjakov, Muratov i Putjata. Gostovali su u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu, ponajprije s djelima ruskih klasika. U Narodnom pozorištu u Beogradu bila je angažirana dvije sezone (1920.-1921. i 1925.-1926.), isto toliko sezona u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu (1921.-1923.). U Zagrebu je prvi put nastupila kao režiserka. Godine 1921. režirala je dramu Gabriele Zapolske *Gospodica Maliczewska*, i u njoj glumila glavnu ulogu. U Zagrebu je bila i nastavnica u Državnoj glumačkoj školi i odgojila je niz glumaca (Nada Babić, Gizela Huml, Dubravko Dujšin, Milan Vujnović i dr.). Dok je u Sarajevu ukupno radila oko šesnaest godina, u Splitu je bila angažirana oko

dvanaest godina. Najprije je bila dvije sezone (1923.-1925.) članica Narodnog kazališta za Dalmaciju zajedno sa svojim mužem Sibirjakovim. Glumila je u petnaest drama (od toga su polovica ruski komadi), od kojih je četiri režirala, te u Kalmanovoj opereti *Kneginja čardaša* (1923.). U svojoj režiji interpretirala je naslovnu ulogu u Ibsenovoj *Nori* (1924.). Kritika je posebno hvalila njezinu ulogu Jelene u *Ljubomori Arcibašova* (1925.). Pjevala je i u operama: Olga u *Evgeniju Onjeginu* Čajkovskog i Lola u Mascagnijevoj operi *Cavalleria Rusticana*. U Splitu je predavala u dramskoj školi koju je pri kazalištu vodio Rade Pregarc i u kojoj su učili Blaženka Katalinić, Josip Petričić, Dujam Biluš i drugi. U svibnju 1927. gostovala je u splitskom kazalištu i glumila glavne uloge u tri drame. Između dvaju svjetskih ratova priređivala je u Splitu koncerte. Pjevala je na hrvatskom, francuskom i ruskom jeziku (u srpnju 1930., u kolovozu 1934., itd.). U Split se vratila godine 1946. i nakon desetak godina rada otišla je u mirovinu (1956.). Pokopana je na splitskom groblju Lovrincu. Godine 1952. proslavila je 35. obljetnicu umjetničkog rada i tom prigodom glumila je majku u drami *Staklena menažerija* T. Williamsa, koju je režirao prof. Mirko Perković. U splitskom kazalištu djelovala je u prvom redu kao operna i dramska režiserka, a najmanje kao glumica. Dvije sezone (1951.-1953.) bila je i vršiteljica dužnosti dramskog ravnatelja. Njezin kazališni prijevod drame *Bez krivnje krivi* Ostrovskog izvođen je u nekoliko hrvatskih kazališta, a u splitskome 1947. Posljednja joj je režija bila u Splitu, na pozornicu je postavila dramaturgiju romana F. M. Dostojevskog *Braća Karamazovi* (1957.). Od godine 1927. do 1930. bila je članica osječkog kazališta i povremeno je pratila svojega muža A. Sibirjakova kad je u Italiji režirao operne predstave (Milano, Napulj, Rim). Članicom sarajevskog kazališta bila je u dva navrata: od 1926. do 1927. i od 1930. do 1946. i u njemu je dala svoja najzrelija ostvarenja. Kao glumica i režiserka najviše je uspjeha imala u ruskim dramama i dramaturgijama. Neke Čehovljeve drame režirala je nekoliko puta. Režirala je Čehovljevu dramu "Ujak Vanja", u kojoj je i odigrala ulogu Sonje. U Shakespeareovim djelima glumila je Desdemonu (u *Othellu*), Juliju (u *Romeu i Juliji*), Porciju (u *Mletačkom trgovcu*) i dr.

Rado je režirala i glumila u djelima suvremenih hrvatskih književnika. Tumačila je u trilogiji o Glembajevima barunicu Castelli (*Gospoda Glembajevi*), Lauru (*U agoniji*) i Klaru (*Leda*). U Sarajevu je režirala *Ledu* (1933.) i tumačila ulogu Klare, režirala je Feldmanove drame *Profesor Žic* (1934.) i *U pozadini* (1940.) te Begovićevu komediju *Amerikanska jahta u splitskoj luci* (1934.). Među ruskim glumicama na našim pozornicama najbolje je svladala hrvatski jezik. Nije bila samo učenica J. Ozarovskog u školi, nego i njegova sljedbenica u glumi i režiji. Glumila je u okvirima "stiliziranog (poetskog i psihološkog) realizma, postepeno unoseći u metod Ozarovskog i ona saznanja do kojih su došli hudožestvenici i Stanislavski" (J. Lešić).

Lit.: M. Begović: *Gđa Mansvjetova kao Nora*. *Novosti*, 26. X. 1921. - I. Lahman: *Dvoje umjetnika koji nas ostavljaju*. *L. Mansvjetova - Nikola Jovanović*. *Novo doba*, 19. VI. 1925. - Nepotpisani autor: *L. Mansvjetova slavi 35-godišnjicu glumačkog i redateljskog rada*. *Slobodna Dalmacija*, 5. XII. 1952. - B. Buljan: *L. Mansvjetova (nekrolog)*. *Slobodna Dalmacija*, 24. V. 1963. - Č. Čulić: *Kazališne večeri*. *Split* 1971. - Š. Jurišić: *Splitsko kazalište od godine 1893. do 1941.* (rkp., disertacija). *Split* 1980, 225. - J. Lešić: *Istorija jugoslavenske moderne režije (1861.-1941.)*. *Novi Sad* 1986.

TANHOFER, TOMISLAV kazališni glumac, redatelj i publicist (Antunovac kod Osijeka, 21. XII. 1898. - Vranjic kod Splita, 21. VI. 1971.). Gimnaziju je učio u Osijeku. "Bio sam zagrebački orfanotrofac i klerik. Učio sam filozofiju u Zagrebu i Beču" (iz *Kratke autobiografije* - 1943.). U osječko kazalište primio ga je Andrija Milčinović i u njemu je ostao 13 godina (1922.-1934.). U Osijeku je pokrenuo i uređivao *Kazališni list* (1922.-1923.) i *Scenu* te obavljao razne dužnosti (glumac, redatelj, prevoditelj, kazališni tajnik, a 1933.-1934. bio je v.d. inten-

danta osječko-novosadskog kazališta za vrijeme odsutnosti Petra Konjovića). "Djelujući kao višegodišnji sekretar HNK u Osijeku, Tanhofer je vodio anale kazališta, bilježeci, pored službenih izvještaja, i vlastita doživljavanja teških trenutaka u kazalištu. Djelomično oštećeni, ti se Tanhoferovi zapisi i danas čuvaju u arhivi HNK u Osijeku i predstavljaju rijedak sačuvani dokument o životu tog teatra 30-ih godina našega stoljeća" (D. Mucić). U Osijeku je mnogo radio na popularizaciji M. Krleže i njegovih drama. Tako se na repertoaru našlo pet Krležinih drama, dvije je režirao Tanhofer (*Vučjak* 1926. i *U agoniji* 1928.), a u trima je igrao glavnu ulogu (Križovec u drami *U agoniji* 1928., Leone u *Gospodi Glembajevi* na 1929. i Oliver Urban u *Ledi* 1930.). U Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu bio je dramski tajnik (1934.-1935.) i pomoćnik dramskog ravnatelja (1935.-1936.). U tom je kazalištu opet radio od 1940. do 1945., kad je bio i dramski ravnatelj (1943.-1945.). Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je šest mjeseci kazališni intendant u Osijeku i ravnatelj kazališta u Banjoj Luci (1942.-1943.). Bio je član novosadskog kazališta (1936.-1940.) i Jugoslavenskog dramskog pozorišta u Beogradu (1947.-1957.) te redoviti profesor za glumu na beogradskoj Pozorišnoj akademiji (1949.-1958.). U Beogradu je uređivao *Pozorišni život*, pokrenut 1955. Jednu sezonu bio je kazališni ravnatelj u Dubrovniku i umjetnički ravnatelj Dubrovačkih ljetnih igara (1957.-1958.). Najduže je radio u osječkom i splitskom kazalištu. U HNK u Splitu djelovao je oko 12 godina: najprije je bio intendant i dramski ravnatelj (1945.-1947.), zatim dramski ravnatelj (1957.-1962.) i v. d. intendanta (1966.-1967.). Pokopan je na splitskom groblju Lovrincu na kojemu počiva i njegova žena, glumica Ivica Tanhofer. U dvije poslijeratne sezone režirao je u Splitu desetak drama, među kojima su Krležine drame *Gospoda Glembajevi* i *U agoniji*, Marinkovićev *Albatros* i dr. U Splitu je režirao sve drame iz trilogije o Glembajevima kao i *Salomu* i *Maskeratu* M. Krleže za Splitsko ljeto 1964. U povijesti splitskog kazališta zapsan je kao osnivač ili jedan od osnivača splitskih ljetnih priredaba, koje se pod nazivom Splitsko ljeto održavaju i danas (osnovane su 1954.).

Na repertoaru tih priredaba dugo godina bile su Sofoklove tragedije *Antigona* (od 1954.) i *Kralj Edip* (od 1959.), koje je režirao kao i tri Eshilove drame: *Orestija*, *Agamemnon* i *Eumenide*, koje su imale premijeru 1960. Od suvremenih hrvatskih pisaca najviše je cijenio Krležu i Marinkovića. Novu verziju (u tri čina) Krležine drame *U agoniji* režirao je u HNK u Zagrebu 1959. kao gost i na zahtjev M. Krleže. Za režiju Marinkovićeve *Glorije* u Jugoslavenskom dramskom pozorištu dobio je Sterijinu nagradu za režiju (1957.). S velikim uspjehom tumačio je ne samo glavne uloge u Krležinoj trilogiji o Glembajevima, nego i ulogu Marka u Begovićevoj drami *Bez trećega*. I kao glumac i kao redatelj, koji je režirao oko sto drama, pozornost je osobito posvećivao govoru i dikciji na pozornici. Uvijek je poštovao piščev tekst i smatrao je da je u kazališnoj predstavi najvažniji glumac. Bio je izvrсни dramski i karakterni glumac markantne pojave i dubokog glasa. U raznim kazalištima izvedeno je desetak stranih drama koje je preveo, ali prijevodi nisu tiskani. Tiskao je samo jedan svoj prijevod, i to s njemačkog jezika, koji je najbolje znao, Friedrich Wolf: *Katarski mornari. Drama u šest činova*, Zagreb, 1947. Prevodio je s njemačkog, francuskog i ruskog jezika. Preveo je i *Boga osvete* Šalamona Aša (Ascha), *Igra smrću* Arkadija Averčenkina, *Oca* A. Strindberga, *Jona Gabriela Borkmana* H. Ibsena i dr. Popis drama koje je preveo i koje su izvođene u hrvatskim kazalištima dao je Branko Hećimović u svojoj knjizi u dva dijela *Repertoar hrvatskih kazališta 1840. - 1860. - 1980.* (Zagreb, 1990.). U toj su knjizi popisane i njegove režije u hrvatskim kazalištima. Popis Tanhoferovih režija u Novom Sadu objavio je Zoran Jovanović u listu *Pozorište* (Novi Sad, 1971., broj 2), a popis režija u Jugoslavenskom dramskom pozorištu nalazi se u spomenici *Jugoslovensko dramsko pozorište 1948.-1973. Dvadeset pet godina rada* (Beograd, 1973.). Napisao je oko trideset članaka, feljtona i eseja o kazalištu, kazališnim umjetnicima i svojim kazališnim uspjesima. U časopisu *Mogućnosti* (Split, 1960., 1961., 1963. i 1966.) objavio je devet takvih opširnijih sastavaka. O redatelju Branku Gavelli pisao je barem dva puta: u časopisu *Mogućnosti* (1965.) i *Pozorište* (1968.). U knjizi *Spomen-knjiga o pedesetoj godišnjici Narodnog kazališta u Osijeku* (Osijek 1957.) napisao je članak

Priznanje, u kojem govori o A. Gavriloviću, T. Stojkoviću i Z. Vukšan-Barlović. Još je pisao o Josi Martinčeviću (*Hrvatska pozornica*, 1941.-1942., br. 29-30), Dubravku Dujšinu (*Slobodna Dalmacija*, 2. II. 1947.) i Jozi Laurenčiću (*Slobodna Dalmacija*, 28. X. 1961.). Gotovo cijelog života pisao je dnevnik, u kojemu je mnogo prostora posvećeno kazalištu. Najveći dio dnevnika je danas na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Nije tiskana ni njegova dramatisacija romana *Braća Karamazovi* (1957.) F. M. Dostojevskog, koja je izvođena u kazalištu. Prvu novelu objavio je 1917. u *Hrvatskoj prosvjeti*. Bila je to novela *Marijan*. Većinu od svojih pedesetak novela tiskao je u osječkom *Hrvatskom listu* i većinu je pretiskao u knjizi *Poplava*. U svojim novelama, pričama i crticama prikazivao je slavonsko selo, mali pokrajinski grad i glumački svijet.

Djela: *Poplava*. Novele (s kratkom autobiografijom). Zagreb 1943. - Njegove je članke u časopisu *Mogućnosti* popisao Ćedo Ćuković u svojoj *Bibliografiji Mogućnosti*. 1954.-1974. Split 1974. - Članke u dnevniku *Slobodna Dalmacija* popisao je Hrvoje Morović u svojoj bibliografiji *Izbor članaka iz splitskog lista Slobodna Dalmacija*. Radovi Pedagoške akademije, Split, 1977., br. 2.

Lit: S. Batušić: T. Tanhofer Predgovor T. knjizi *Poplava*. Zagreb 1943., str. 5-7. - D. Šošić: *Četiri Leona*. Narodni list, 28. IV. 1954. - S. Novak: *Sofokle*, Peristil, T. *Slobodna Dalmacija*, 23. VII. 1955. - Nepotpisani: T. Tanhofer u *Dubrovniku*. *Slobodna Dalmacija*, 3. IX. 1958. - Ć. Ćulić: *Kazališne večeri*. Split 1971. - V. Mirković: Umro T. Tanhofer *Slobodna Dalmacija*, 22. VI. 1971. - Š. Jurišić: *Peristil - Sofoklo* - Tanhofer. Pomalo nostalgичno sjećanje na splitsku praizvedbu Antigone, a u povodu ovogodišnje obnove. *Borba*, 21. VIII. 1974. - N. Batušić: *Povijest hrvatskog kazališta*. Zagreb 1978. - D. Mucić: *Krleža i Osijek*. Osijek 1979. - P. Lazarević, J. Lešić i Ml. Šukalo: *Narodno pozorište Bosanske krajine 1930.-1980*. Banja Luka 1980., - O. Božičković: T. Tanhofer (U Jugoslovenskom dramskom pozorištu u Beogradu). *Scena*, 1982., br. 4-5. - Š. Jurišić: *Iz kazališne i novinarske povijesti*. Kazališno i novinarsko iverje. Split 1987. - A. Bogner-Šaban: T. Tanhofer u Osijeku. *Hrvatsko slovo*, 10. I. 1997., br. 90, str. 26.